

UDK 347.426
pregledni znanstveni rad
primljen 1. rujna 2000.

Marko BEVANDA, mlađi asistent,
Pravni fakultet u Mostaru

ODGOVORNOST ZA ŠTETU KOJU PROUZROČE ŽIVOTINJE

U ovom radu autor razmatra neka temeljna pitanja vezana uz materiju odgovornosti za štetu koju prouzroče životinje. Analizirajući pravnu teoriju, sudsku praksu, kao i rješenja bosanskohercegovačkog zakonodavstva o odgovornosti imatelja životinje za štetu koju prouzroči životinja, autor polazeći od relevantnih spoznaja skreće pozornost na nedovoljnu razvijenost odredaba o ovoj materiji u pravnom sustavu Bosne i Hercegovine, kao i veliku važnost i potrebu ugrađivanja novih rješenja koja već nudi pravna znanost i sudska praksa.

UVOD

Pravna znanost, sudska praksa i zakonodavstvo kroz povijest tražili su uvijek rješenja da se kodificiraju i sankcioniraju štete koje nastaju djelovanjem različitih uzroka i radnji. Tako je i sa štetama koje životinje nanese čovjeku i stvarima koje služe čovjeku. Neke životinje očito predstavljaju konstantan izvor opasnosti. Istodobno, one služe čovjeku u najrazličitije korisne svrhe, čak nužne svrhe. Životinje su stvari,¹ ne osobe, ali kao ljudi one se kreću vlastitom snagom, jedu, napadaju, brane se i sl.² One ne mogu činiti delikte (ne izvršavati obveze) i biti kažnjavane, ne mogu imati ovlaštenja zbog istih razloga zašto nemaju obveze – nedostatak razuma i uračunljivosti.³ Životinje ne mogu tužiti, niti biti tužene, ne mogu biti kažnjene za djelo slobodne volje, one se ne ponašaju samovoljno, ali njihovo čitavo ponašanje je vođeno instinktima, bilo urođenim ili stečenim.⁴ Imatelj životinje mora snositi rizik potpune nepredvidivosti ponašanja životinje, te odgovarati za štetu koju one prouzroče. Ipak, moraju postojati granice u odgovornosti ljudi koji su dužni s određenom pozornošću nadzirati životinje. Potrebno je napraviti razliku između

¹ "Ni naša pravna teorija ni naše zakonodavstvo i sudstvo nisu još došli do naprednijeg, mada još uvijek kompromisnog shvaćanja, do kojeg dolaze neka europska prava, da životinje nisu stvari ili da su stvari *sui generis*", N. Visković, *Pravna zaštita životinja u Hrvatskoj*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 31., br. 1.-2., 1994., str. 63.

² Tako: T. Weir, *A Casebook on Tort*, London 1974., str. 387.

³ N. Visković, *Životinje kao žrtve i pravni poredak*, Zakonitost, br. 11.-12., Zagreb 1991., str. 1384.

⁴ R. Zimmermann, *The Law of Obligations*, Cape Town, Deventer, Boston 1992., str. 1117.

različitih situacija i životinja.⁵ Odgovornost imatelja životinja za štete koje one prouzroče ima dugu povijest. Već rimsko pravo (*Zakonik XII. ploča*, *Akvilijev zakon*, *Edikti kurilskih edila* i dr.) regulira odgovornost vlasnika, držatelja životinje i naknade šteta oštećeniku. U statutima nekih primorskih gradova (komuna) kao npr. *Brački statut* iz 1305. godine i *Hvarski statut* iz 1331. godine također reguliraju odgovornost za štete koje prouzroče životinje. Građanski zakonici mnogih europskih država (Francuska, Njemačka, Austrija, Švicarska, Poljska, Mađarska i dr.) reguliraju štete od životinja. Državnopravnim osamostaljenjem Bosne i Hercegovine (1991.) preuzet je *Zakon o obveznim odnosima*⁶ (u daljnjem tekstu: ZOO) koji je i sada na snazi, a njime se reguliraju neka pitanja odgovornosti za štete od životinja. Preuzeti ZOO, kao i *Zakon o lovstvu*,⁷ treba dopuniti sukladno razvoju pravne teorije i sudske prakse.

POVIJESNI RAZVOJ ODGOVORNOSTI ZA ŠTETU KOJU PROUZROČE ŽIVOTINJE

I. Životinje mogu prouzročiti štete i dovesti u opasnost ljudske živote i korisne stvari koje služe čovjeku za različite potrebe. Već rimsko pravo, klasično i Justinijanovo, uređuje odgovornost za štete koje prouzroče životinje, kao i naknadu za štete. U *Zakoniku XII. ploča*⁸ reguliraju se pored ostalog i štete koje bi prouzročila četveronožna životinja. U slučaju štete vlasnik životinje bio bi po *actio de pauperae*⁹ i *actio de pastu pecoris*¹⁰ dužan naknaditi štetu oštećenom ili životinju dati u *noxu*¹¹ oštećenom. Ovaj Zakonik i

⁵ Opširnije: J. G. Fleming, *The Law of Torts*, London, 1992., str. 353. – 365.; C. D. Baker, *Tort*, London, 1991., str. 290. – 297.; K. M. Stanton, *The Modern Law of Tort*, London, 1994., str. 226. – 232.; R. W. Dias, *Torts*, London 1989., str. 1463. – 1469.

⁶ Člankom 1. Uredbe sa zakonskom snagom o preuzimanju Zakona o obligacijskim odnosima (Službeni list RBiH, 2/92.) preuzet je Zakon o obveznim odnosima (ranije objavljen u Službenom listu SFRJ, 29/78., 39/85. i 57/89.) kao republički zakon. Uredba sa zakonskom snagom o preuzimanju Zakona o obligacionim odnosima stupila je na snagu 11. 04. 1992. godine.

⁷ "Službeni list R BiH" br. 7/77., 12/87., 39/90., 4/93., 13/94.

⁸ *Leges duodecim tabularum* (lat. *lex* – zakon, *duodecim* – dvanaest, *tabula* – ploča) je prva kodifikacija rimskog civilnog prava izvršena sredinom V. stoljeća p. n. e., odnosno 450. godine p. n. e. Zakonik je bio javno izložen na rimskom Forumu, dok nije izgorio kad su Gali zapalili Rim (oko 390. g. p. n. e.). Osmu ploču ovog zakona regulira delikte (uglavnom privatne). Tit Livije ovaj zakon naziva izvorom cjelokupnog javnog i privatnog prava (*fons omni publici prvatique iuris*). Formalnopravno zakonik je ostao na snazi sve do Justinijanove kodifikacije. Uživao je veliko poštovanje u Rimu. Vidi: A. Romac, *Rječnik rimskog prava*, Zagreb 1983., str. 179., 180. i 380.; A. Romac, *Rimsko pravo*, Zagreb 1989., str. 347.; M. Horvat, *Rimsko pravo*, Zagreb 1998., str. 19.

⁹ Ova tužba je dostupna svima koji su imali interesa u stvarima na kojima je prouzročena šteta i, ako je to bila slobodna osoba koja je oštećena, šteta je uključivala cijenu medicinskog tretmana, izgublenu dobit i slično. Tako: J. A. C. Thomas, *Textbook of Roman Law*, Amsterdam, New York Oxford, 1976., str. 383.

¹⁰ Tako: A. Romac, *Rječnik rimskog prava*, Zagreb 1983., str. 7. i 15.; M. Horvat, o. c., str. 303.

¹¹ *Noxa* (lat. šteta, prekršaj, zabranjeno djelo, sinonim za delikt – *delictum*) naknada za učinjenu štetu. U posebnom smislu upotrebljava se izraz *noxae deditio* – predaja u noxu. Naime, vlasnik životinje koja je učinila štetu mogao je oštećeniku dati životinju za naknadu štete ukoliko njezina vrijednost pokriva štetu.

njegova primjena imali su bitan utjecaj na razvoj teorije o deliktnoj odgovornosti uopće. *Actio de pauperiae* je tužba protiv vlasnika četveronožne (domaće) životinje koja je počinila štetu oštećeniku. Oštećenik je prema vlasniku životinje mogao upotrijebiti ovu tužbu, a tuženi je bio ovlašten umjesto plaćanja naknade ustupiti tužitelju samu životinju (noksalna odgovornost).¹² Siromaštvo ove tužbe u originalnom obliku uključuje samo četveronožne (domaće) životinje, ali u klasično doba (u vrijeme *actio utiles*) ova je tužba protegnuta i na ostale životinje.¹³ *Actio de pastu pecoris* je tužba na temelju koje se moglo tražiti naknada štete od vlasnika stoke koja je pasla na tuđem zemljištu. Ako četveronožna životinja ošteti tuđe dobro ili popase tuđe plodove, odgovarat će vlasnik životinje akcijom *de pauperiae*, odnosno akcijom *de pastu* na naknadu štete ukoliko životinju ne izruči oštećenome. Umjesto plaćanja naknade vlasnik je mogao oštećenom ustupiti životinju koja je nanijela štetu. *Akvilijev zakon*¹⁴ o šteti propisuje na jedinstven način odgovornost za štete koje su nanijete imovini. *Ediktom kurilskih edila*¹⁵ regulira se zabrana držanja pasa ili neke divlje životinje u blizini puteva i prolaza. Ako neka osoba čuva psa, medvjeda, vepa, lava, vuka, leoparda, panteru ili neku drugu zvijer blizu zajednice i zvijer prouzroči štetu, ta osoba bi odgovarala za dvostruku štetu (na stvarima i osobama). Ako je slobodna osoba oštećena, sudac je po svojoj procjeni određivao naknadu, a ako je slobodna osoba ubijena utvrđena je kazna od 200 *solidi*.¹⁶ Ediktima su razrađeni odgovornost i kažnjavanje vlasnika životinje za nastale štete. Za

¹² Vidi: B. Nicholas, *An Introduction to Roman Law*, Oxford, 1962., str. 224.; P. van Warmelo, *An Introduction to the Principles of Roman Civil Law*, Cape Town, Wynberg, Johannesburg 1976., str. 229. – 231.

¹³ J. A. C. Thomas, o. c., str. 383.

¹⁴ *Lex Aquilia* – zakon ili točnije rečeno plebiscit, narodno glasovanje na plebejskim skupštinama kojima su se donosili zakoni koji su u početku vrijedili samo za plebejce. Sredinom 5. stoljeća p.n.e. plebisciti su postali obveza za čitav narod, dakle i za patricije. Dobili su snagu općeg zakonskog propisa 287. g. p.n.e. na osnovu Lex Hortenzija, a donijet je na prijedlog plebejskog tribuna Gaja Akvilija. Ovim zakonom je jedinstveno i općenito regulirano kažnjavanje privatnog civilnog delikta, protupravnog oštećenja tuđih stvari – *damnum iniuria datum*. Pojedine oblike delikta određivao je Zakonik XII ploča, ali je cjelovito rješenje dao *Lex Aquilia*. Razradom i tumačenjem ovog zakona izgrađena je teorija o naknadi štete kao i neka načela deliktne odgovornosti uopće. Primjenom ovog zakona razvila se u rimskom pravu znanost o subjektivnim i objektivnim pretpostavkama za naknadu štete. A. Romac, o. c., str. 85. i 185.; O *Lex Aquilia* vidi: J. B. Thayer, *Lex Aquilia*, Cambridge 1929.; R. Zimmerman, o. c., str. 953. – 957.; F de Zulueta, *The Institutes of Gaius* (Part II.) Oxford 1953., str. 209.; A. Watson, *Legal Transplants*, Edinburgh 1974., str. 79. – 81.

¹⁵ *Aediles curules* – rimski magistrati, čija je temeljna dužnost bila upravljanje javnim zgradama, priređivanje igara, briga za javni red i sigurnost, te opskrbu grada Rima. Kurilski edili su vršili nadzor na tržnicama, kontrolirali mjere i vage, a posebno vodili brigu o prodaji robova i stoke, pa su stoga imali i odgovarajuću sudbenost. Edili su svojim ediktima razradili sustav odgovornosti za faktične nedostatke i mane stvari koji se u početku odnosio samo na stoku i robove, ali je u poslijeklasičnom pravu preuzet kao opći sustav odgovornosti za mane stvari kod kupoprodaje. Sadržavali su odredbe o kažnjavanju vlasnika ako bi te životinje nekoga povrijedile ili usmratile. Justinijan je dopustio da se uz edilske tužbe u takvim slučajevima može koristiti i *actio de peuperiae*. Uvedeni su 367. godine p.n.e. U početku su bili isključivo patricijska magistratura.

¹⁶ Vidi: A. M. Prichard, *Roman Private Law*, London 1961., str. 427.; A. Watson, *Roman Law & Comparative Law*, Athens and London 1991., str. 76.

štete počinjene od divljih životinja odgovarao je gospodar izravno (prema edilskom ediktu *de feris*), ali postoje mišljenja da je i u tom slučaju odgovarao i s *actio de pauperie*.¹⁷ Prema navedenim zakonima, može se zaključiti da je rimsko pravo kodificiralo i sankcioniralo štetu, odgovornost za štetu i nankadu štete oštećeniku koju su prouzročile životinje.

II. Odgovornost za štetu koju prouzroče životinje, kao i naknadu štete oštećeniku, nalazimo u statutima srednjovjekovnih primorskih gradova (komuna). U Hvarskom statutu¹⁸ iz 1331. godine u knjizi trećoj, Glava 5. (o kažnjavanju onog tko vodi životinje poljima) utvrđene su kazne za štete koje je počinila životinja, a koje trebaju štetnici naknaditi vlasniku polja i komuni.¹⁹ U Glavi 21. (o čuvarima polja) utvrđuje se naknada za štete koje nanese životinja poljima.²⁰ U Glavi 37. (o životinjama koje počine štetu) kaže se da vlasnik "ako zatekne prasca ili prasce, gusku ili guske, može iste zaklati, a da ne bude osuđen".²¹

III. Izlaganje o nastanku i razvoju odgovornosti za štetu koju prouzroče životinje ne bi bilo potpuno ako se u najkraćim crtama na osvrnemo na odredbe velikih europskih kodifikacija iz kasnog XVIII. stoljeća i XIX. stoljeća koje uređuju ovu materij a koje su još i danas na snazi, kao i na odredbe zakonika (nekih bivših socijalističkih država) koji više nisu na snazi.

Francuski građanski zakonik (*Code civil* – CC)²² u čl. 1385. utvrđuje da vlasnik životinje ili onaj tko se njome služi dok je ona u njegovoj upotrebi odgovara bezuvjetno za štetu koju životinja učini. Čim životinja izmakne kontroli svoga čuvara i pruzroči štetu, čuvar je povrijedio obvezu stalnog držanja životinje pod svojom kontrolom i time je ujedno učinio propuštanje nadzora ili čuvanja stvari - životinje (*faute dans la garde*).²³ Prema tome, *Code civil* uzakonjuje objektivnu odgovornost za štetu za vlasnika životinje bez obzira je li životinja bila kod vlasnika ili je pobjegla ili zalutala. Njemački građanski zakonik²⁴ u par. 833. – 835. regulira odgovornost za štetu od životinja te naknadu štete oštećeniku. Člankom 833. kaže se da će štetu odnosno

¹⁷ M. Horvat, o. c., str. 300.

¹⁸ *Hvarski statut* je pisani svjedok sveukupnog društvenog života hvarske komune. Istodobno on svjedoči prožimanje hrvatskog običajnog prava i romanskog prava koje je bilo već pismeno oblikovano. Elemente tih dvaju pravnih kultura nalazimo u ustrojstvu vlasti hvarske komune i njezinu pravnom sustavu.

¹⁹ *Hvarski statut*, Književni krug, Split 1991., str. 127.

²⁰ Ibid. str. 171.

²¹ Ibid. str. 180.

²² Zakonik je usvojen 31. ožujka 1804. godine pod imenom "*Code civil Francaise*", a zatim je ponovo objavljen 1807. godine kao "*Code Napoleon*". Veliki utjecaj na ovaj zakonik imala je škola prirodnog prava koju je utemeljio Nizozemac Grotius. Španjolski *Codigo civile* iz 1889. godine, te građansko pravo Belgije, Luksemburga je pod velikim utjecajem *Code civil*-a.

²³ P. Klarić, *Odštetno pravo*, Zagreb 1996., str. 14.

²⁴ Njemački građanski zakonik (*Bürgerliches Gesetzbuch* – BGB) donijet je nakon dugotrajnih priprema (od 1874.) 1. srpnja 1896. godine, a stupio je na snagu 1. siječnja 1900. godine. Pod njegovim utjecajem izgrađen je *Japanski građanski zakonik* iz 1898. godine, zatim *Brazilski građanski zakonik* iz 1916. godine i *Grčki građanski zakonik* iz 1940. godine.

odgovornost za štetu i naknadu štete snositi vlasnik životinje ukoliko životinja ubije nekog čovjeka ili povrijedi zdravlje nekog čovjeka ili ošteti neku stvar. Obveza za naknadu štete ne postoji ukoliko se radi o domaćoj životinji koja služi pozivu, djelatnosti za zaradu odnosno izdržavanju držatelja životinje.²⁵ Ukoliko netko ugovorom preuzme nadzor nad životinjom, odgovoran je za štetu koju životinja pričinu trećem na način označen u čl. 833. BGB. Odgovornost ne nastupa ako držatelj životinje pri nadzoru obrati pozornost kaja se u prometu traži ili kada bi šteta nastupila i pri takvoj pozornosti. U čl. 835. BGB određuje se da ako divlje svinje, srne ili fazani oštete neko zemljište, na kome vlasnik nema pravo lova, onaj kome pripada pravo lova obavezan je oštećenom naknaditi štetu. Obveza na naknadu štete prostire se na štetu koju životinja prouzroče na odvojenim ali još nesabranim plodovima zemljišta. Ako je vlasniku vršenje pripadajućeg mu prava lova oduzeto zakonom, štetu mora naknaditi onaj koji je zakonom ovlašten na vršenje prava lova. Švicarskom Zakonu o obvezama²⁶ u čl. 56. određuje da držatelj životinje odgovara za štetu koju prouzroči životinja, ako ne dokaže da je u čuvanju i nadziranju radio svom brižljivošću koju su zahtijevale okolnosti ili ako ne dokaže da bi šteta i uz takvu brižljivost nastala. Ostaje mu pravo na naknadu ako je životinju nadražila druga osoba ili životinja druge osobe. Čehoslovačka Osnova II. za izradu građanskog zakonika²⁷ koja je preuzeta iz austrijskoga građanskog zakonika u čl. 1138. određuje da za štetu prouzročenu od životinje odgovara onaj tko je životinju na to natjerao, nadražio ili zanemario čuvati. Onaj tko drži životinju odgovoran je ako ne dokaže da se starao za potrebno čuvanje ili nadziranje životinje. Ako se radi o životinji čija je opasnost vlasniku ili držatelju bila poznata ili mu je morala biti poznata, vlasnik ili držatelj životinje odgovara uvijek, dakle i onda ako ga ne tereti nikakva krivnja. Prema tome, odgovara po načelu objektivne odgovornosti za štetu. Mađarska Osnova za izradu građanskog zakonika u čl. 1379. ima odredbu koja na sličan način kao BGB regulira odgovornost za štetu od životinja. Razlika postoji u tome što vlasnik životinje nije bezuvjetno riješen odgovornosti i kada se radi o domaćoj životinji koja je prouzročila štetu, a vlasnik odnosno držatelj životinje pazio prema prilikama potrebnom brižljivošću. On odgovara sukladno čl. 1737. Taj članak postavlja općenito pravilo za neskrivljena oštećenja, koje glasi: "Tko tuđi pravno zaštićeni interes protupravno, ali bez krivnje povrijedi, dužan je imovinsku štetu koja otuda povrijeđenome nastaje, ako ona ne bude od drugog naknađena, utoliko naknaditi ukoliko to gledom na okolnosti napose na imovinsko stanje zainteresiranih strana zahtijeva pravičnost". Poljski Zakon o obvezama²⁸ iz 1933. godine određuje (čl. 148.) da: "Vlasnik životinje ili onaj koji se njome služi odgovoran je za štetu koju životinja prouzroči, bila životinja u njegovu čuvanju, bilo da je zalutala ili pobjegla, osim ako dokaže da se ne može upisati nikakva krivnja ni njemu samome ni osobi za koju odgovara". Pored toga, čl. 149. određuje se

²⁵ Opširnije: R. Zimmermann, o. c., str. 1116. i 1117.

²⁶ Švicarski Zakon o obvezama (*Schweizerisches Obligationenrecht – OR*) je stupio na snagu 1. siječnja 1912. godine.

²⁷ Zakonik je stupio na snagu 1. travnja 1964. godine.

²⁸ Građanski zakonik Narodne Republike Poljske donijet je 23. travnja 1964. godine, a stupio je na snagu 1. siječnja 1965. godine.

da: "I onda kada vlasnik životinje ili onaj tko se njome služi nije po prethodećem stanju odgovoran za štetu prouzročenu od životinje, sud može gledajući sve okolnosti, napose na imovinsko stanje oštećenoga i vlasnika životinje ili onoga koji se njome služi, naložiti vlasniku da potpuno ili djelomično naknadi štetu ako to traži pravičnost". U Predosnovi za izradu građanskog zakonika Kraljevine Jugoslavije²⁹ koja je izrađena na podlozi ABGB³⁰ i njegovim djelomičnim novelama (1914., 1915. i 1916.), a u čl. 1267. pod nazivom "*Sedam šteta od životinja*" stoji: "Za štetu prouzročenu od životinje odgovoran je onaj koji je životinju na to natjerao, nadražio ili zanemario čuvati. Onaj koji drži životinju odgovoran je ako ne dokaže da se starao za potrebno čuvanje ili nadziranje".

Navedene zemlje zakonima kodificiraju i sankcioniraju odgovornost za štetu od životinja vlasnika odnosno držatelja životinje. Odgovornost se zasniva na načelima objektivne, subjektivne i presumirane odgovornosti. Životinje su podijeljene na domaće i divlje, na one koje su u vlasti čovjeka i one koje to nisu, te životinje koje služe pozivu odnosno izdržavanju vlasnika, a i za luksuz vlasnika.

ODGOVORNOST ZA ŠTETU OD ŽIVOTINJA U NAŠEM PRAVU

Dok je Bosna i Hercegovina bila federalna jedinica u sastavu Jugoslavije, na njezinom teritoriju vrijedili su savezni propisi, a i republički koje je Republika BiH donosila na temelju svojih zakonodavnih ovlasti. Nakon raspada SFRJ i osamostaljenja BiH mnogi propisi su preuzeti i primjenjuju se kao zakoni BiH. Takav slučaj je i sa ZOO. Pravna znanost i sudska praksa mnogih zemalja sklone su odgovornost za štetu od životinja prosuđivati na osnovi pravila koja važe za opasne stvari i opasne djelatnosti.³¹ ZOO regulira štete koje nastaju od opasnih stvari i opasnih djelatnosti.³² Kada se radi o štetama koje prouzroče životinje, onda se u sudskoj praksi kao kriterij opasnosti uzima uobičajeno ponašanje životinje. Taj kriterij je osnova za utvrđivanje odgovornosti vlasnika odnosno imatelja životinje za štetu koju ona prouzroči. To je osnova kojom se određuje hoće li vlasnik odnosno imatelj životinje odgovarati za štetu na temelju objektivne, subjektivne ili presumirane odgovornosti. Na temelju takva

²⁹ Vidi: M. Pliverić, B. Eisner, *Mišljenje o Predosnovi građanskog zakonika za Kraljevinu Jugoslaviju*, Zagreb 1937.

³⁰ *Austrijski opći građanski zakonik (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch – ABGB, A.g.z. ili O.g.z.)* objavljen je carskim patentom 1. lipnja 1811. godine, a stupio je na snagu 1. siječnja 1812. godine u svim austrijskim zemljama, koje su se u to vrijeme nalazile u sastavu carevine Austrije, osim Ugarske, Hrvatske i Erdelja. Zakonik je izmjenjen i dopunjen 12. listopada 1914. godine (prva novela), 22. srpnja 1915. (druga novela), 19. ožujka 1916. godine (treća novela).

³¹ Opasnom se stvari u sudskoj praksi smatra: pas čuvar – bernardinac (Vs, Rev-826/87. od 01. 10. 1987. PSP-37/56.), pas čuvar – križani vučjak (Os Sisak, Gž- 75/89 od 09. 02. 1989. PSP-42/59.), pas koji se kreće javnim putem bez nadzora čuvara (Vs, Rev-948/87-2 od 01. 10. 1987. Izv.), srna koja je iznenadno istrčala ispred motora koji se kreće javnom cestom (Vs, Rev-2070/92 od 16. 12. 1992. Izbor 94/175.), pčele bi, s obzirom na svoje svojstvo i mjesto gdje su smještene (samo šest metara od međe) mogle biti opasna stvar (Os Zagreb, Gž-1477/84 od 05. 05. 1984. PSP-25/75.), navedeno prema I. Crnić, *Zakon o obveznim odnosima s opsežnom sudskom praksom*, Zagreb 1997., str. 176. - 179.

³² Čl. 173. – 177. ZOO.

ponašanja životinje sudska praksa je odredila npr. da vlasnik, odnosno imatelj psa odgovara za štetu ukoliko su iskazana svojstva psa takva da je opasan za okolinu. Vlasnik ili imatelj psa odgovora po kriteriju objektivne odgovornosti. Može se djelomično ili potpuno osloboditi od odgovornosti u slučaju postojanja okolnosti iz čl. 177. ZOO.³³ Isto tako, za štetu koju učini divljač naletom na motorno vozilo na javnoj prometnici odgovara lovačko društvo prema općim propisima odgovornosti za štetu od opasne stvari ili opasne djelatnosti.³⁴ Vlasnik opasne životinje može se osloboditi odgovornosti za štetu i kod načela uzročnosti dokaže li da opasna životinja nije bila uzrok nastale štete, nego je šteta nastala kao posljedica određenih okolnosti kao npr. viša sila, radnja samog oštećenika ili treće osobe. Djelomično se odgovornosti za štetu može osloboditi ako je oštećenik djelomično pridonio nastanku štete. Pod višom silom ZOO naziva uzrok štete koji se nalazio "izvan" stvari, a čije se djelovanje nije moglo predvidjeti, izbjeći, ni otkloniti. Ako vlasnik životinje dokaže da šteta potječe od uzroka izan stvari (životinje), oslobađa se odgovornosti. Kada je uzrok štete isključivo radnja oštećenika, onda se imatelj opasne životinje oslobađa odgovornosti. Imatelj opasne stvari (životinje) treba dokazati da je šteta nastala isključivo radnjom oštećenika koju imatelj stvari nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao izbjeći ili otkloniti. Isključiva štetna radnja treće osobe oslobađa imatelja opasne stvari od odgovornosti. U zakonu je zakonodavac izričito naveo da se osoba kojom se imatelj stvari poslužio pri uporabi stvari ne smatra trećom osobom (npr. zaposlenik imatelja opasne stvari). Djelomično pridonnošenje oštećenika i treće osobe nastanku štete može imatelja opasne stvari djelomično osloboditi od uzročne odgovornosti i to u prilikama ako je oštećenik ili treća osoba djelomično, a ne isključivo, pridonijela nastanku štete. U tom slučaju imatelj opasne stvari oslobađa se djelomično, jer se radi o podijeljenoj odgovornosti oštećenika i imatelja opasne stvari, jer je oštećenik sam pridonio nastanku štete pa se njegova odgovornost prosuđuje prema pravilima podijeljene odgovornosti. Kada je nastanku štete djelomično pridonijela treća osoba, ona oštećeniku odgovara solidarno s imateljem opasne stvari razmjerno veličini (težini) njezine krivnje. To znači da treća osoba i imatelj opasne stvari odgovaraju oštećenom po pravilima o solidarnoj odgovornosti, a ne po pravilima o podijeljenoj odgovornosti. Osim toga, imatelj opasne stvari odgovara oštećeniku po kriteriju uzročne (objektivne) odgovornosti, dok se za djelomičnu odgovornost treće osobe zahtijeva njezina krivnja (subjektivna odgovornost), što znači da uzrokovatelji iste štete odgovaraju različitim kriterijima odgovornosti. To je i razlogom da je u interesu zaštite oštećenika predviđena solidarna odgovornost imatelja opasne stvari i treće osobe. Prema tome, kada životinja po svome ponašanju predstavlja opasnu stvar, onda se u ZOO regulira odgovornost za štetu vlasnika životinje. Isto tako, ako životinja obavlja neku opasnu djelatnost, odgovornost za štetu i naknadu štete snosi vlasnik odnosno držatelj životinje.

³³ Vs, Rev-1792/93-2 od 30. 03. 1995. Izv., navedeno prema V. Gorenc, *Zakon o obveznim odnosima s komentarom*, Zagreb 1998., str. 245.

³⁴ Vs, rev-1816/90 od 05. 12. 1990. PSP-50/98.. Ibid. str. 245.

Pored ZOO u BiH postoji i Zakon o lovstvu, koji obuhvaća mjere zaštite i uzgoja divljači,³⁵ uređenje lovišta,³⁶ lovljenje divljači, racionalno korištenje lovišta ostvareno kroz ekološku, društvenu, športsku i gospodarsku aktivnost. Zakon sadrži mjere za sprečavanje šteta i odgovornost za štete koje nastaju od divljači.³⁷ Zakonom o lovstvu se najvećim dijelom sankcioniraju štete i naknade šteta od štetnika koje su učinjene nad životinjama, a manjim dijelom se reguliraju štete koje životinje učine nad ljudima i njihovim stvarima. U zakonu je propisana odgovornost organizacija, odnosno lovačke organizacije koja gazduje lovištem u kojem divljač živi, općina i šire društvenopolitičke zajednice.³⁸ U Glavi VII. Zakona o lovstvu čl. 55. – 65. se određuje da organizacija koja gazduje lovištem, kao i vlasnici i korisnici zemljišta, te vlasnici stoke (na paši u lovištu), su obvezni sprečavati štete od divljači i na divljači prema odredbama propisanim od strane općine koja je dužna propisati mjere uvažavajući za te krajeve uobičajene načine zaštite poljoprivrednih dobara i stoke od divljači, kao i zaštite divljači od primjene mehanizacije u obradi, a i drugim radnjama.³⁹ Isto tako, odredbu da korisnik lovišta naknađuje štete od lovostajem zaštićene divljači, treba vezati s njegovom prethodnom obvezom da objektivno i stručno procijeni kapacitete lovišta za pojedine vrste divljači, a potom i njihovo održavanja na toj razini uz poduzimanje uzgojnih mjera (osiguranje dodatnog prihranjivanja) koji će pridonijeti podnošljivim štetama kod drugih gospodarskih grana na istom području. Pored toga, u zakonu se inzistira na što kraćem roku za prijavu štete ovlaštenom općinskom organu, te utvrđivanju i procjeni štete. Za štetu koju prouzroči divljač odgovoran je ovlaštenik prava lova u lovištu u kojem ta divljač stalno živi pod uvjetom da je oštećenik poduzeo propisane mjere za sprječavanje štete od divljači koje je u smislu zakona trebao provesti.⁴⁰ Smatra se da divljač stalno živi na lovištu na kome je šteta prouzročena ako se ne dokaže suprotno. Sudska praksa je priznavala odgovornost i kad su životinje s lovišta odlazile i opet se na njega vraćale npr. odgovornost lovačkog društva za štetu koju pričinio divljač u prostoru lovišta ne ovisi od toga gaji li se divljač na tom lovištu ili je samo privremeno na njemu.⁴¹ Za štetu koju učini divljač koja u lovištu stalno ne živi odgovoran

³⁵ Divljač – zakon određene životinjske vrste koje slobodno žive u prirodi, na površinama namijenjenim za intenzivni uzgoj divljači ili za njezin uzgoj i razmnožavanje.

³⁶ Lovište je određena površina zemljišta koja predstavlja zaokruženu prirodnu cjelinu u kojoj postoje ekološki i drugi uvjeti za uzgoj, zaštitu, lov, korištenje divljači i njezinih dijelova.

³⁷ Čl. 55. – 65., čl. 77. i 78.

³⁸ "Za štetu koju učini divljač odgovorna je lovačka organizacija na čijem lovištu prebiva i razmnožava se divljač koja je štetu počinila". (Vs, II Rev-67/83 od 06. 07. 1983. PSP-24/78.); "Štetu koju nanese posebno zaštićena životinja dužna je naknaditi Republika". (Vs, Rev-707/84 od 13. 09. 1984. PSP-26/66.), presude objavljene kod I. Crnić, o. c., str. 752.

³⁹ "Ako odlukom općine nije propisano koje se zaštitne mjere smatraju uobičajenim, sud će, s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja, ocijeniti jesu li poduzete uobičajene mjere zaštite radi sprječavanja štete od divljači". (Vs, Rev-972/87 od 21. 11. 1989. PSP-47/91.), Ibid., str. 751.

⁴⁰ "Ocijenjeno je da je podizanjem metar visoke ograde vlasnik zemljišta poduzeo potrebne i razumne mjere radi sprječavanja ulaska divljači u voćnjak". (Vs, Rev-1236/88 od 20. 07. 1988. PSP-44-100.), Ibid., str. 751.

⁴¹ S. Cigoj, *Građanska odgovornost (Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada)*, Beograd 1978, str. 503. i 504.

je ovlaštenik prava lova u lovištu u kojem je šteta počinjena, ali ima pravo na odstrel te divljači. Pravo na odstrel ostvaruje se na temelju dokaza o naknađenoj šteti oštećeniku i odobrenja mjerodavnog organa uprave, odnosno ministarstva kada je šteta prouzročena u federalnom lovištu. Ako je šteta koju prouzroči divljač na istoj poljoprivrednoj kulturi ponovljena, vrijednost pojedinih šteta ne može biti veća od vrijednosti očekivana prinosa te kulture.

KOMENTAR, MIŠLJENJA I PRIJEDLOZI

Može se konstatirati da odgovornosti za štetu koju prouzroče životinje u zakonima i propisima mnogih zemalja nisu dovoljno kodificirane i sankcionirane. Postoje različite podjele životinja. One se dijele na domaće i divlje, na one koje su u vlasti čovjeka i one koje nisu pod nadzorom i u vlasti čovjeka, na luksuzne i one koje služe pozivu, odnosno izdržavanju vlasnika odnosno držatelja životinje. Po mišljenju nekih pravnih teoretičara za životinje koje su u vlasti čovjeka može se uspostaviti jedinstven pravni sustav. Pošto po mišljenju ovih teoretičara sve životinje predstavljaju opasne stvari, to za štetu koju one pričinje odgovara njihov vlasnik, držatelj i titular prava korištenja po pravilima o objektivnoj odgovornosti. Za takve životinje, odnosno štete od njih, odgovara vlasnik, držatelj i titular prava korištenja i u slučaju kada životinja pobjegne ili zaluta. Ista je odgovornost za osobe koje primaju životinje na čuvanje (veterinari, potkivači, krčmari, bolnice za životinje i sl.). Prema nekim mišljenjima za luksuzne životinje (npr. lovački pas, trkači konj, životinje u cirkusima i drugim objektima za zabavu) odgovornost za štetu vlasnika je objektivna, jer se temelji na načelu uzročnosti, odnosno objektivne odgovornosti za štetu. Neka zakonodavstva prave razliku između domaćih i divljih životinja, pa se postavljaju posebna pravila u građanskopravnoj odgovornosti za štetu koju prouzroče domaće životinje, a posebno divlje životinje. Za domaće životinje, odnosno za štetu koju prouzroče domaće životinje, odgovornost snosi vlasnik odnosno držatelj životinje po pravilima o presumiranoj krivnji. Dakle, pretpostavka o krivnji vlasnika stoke je relativna tj. objektivno pravo dopušta da vlasnik (držatelj stoke, štetnik, odgovorna osoba) dokazuje da do njega nema krivnje što je životinja oštećeniku prozročila štetu. Za divlje životinje odgovara vlasnik po načelu uzročnosti, odnosno po osnovi objektivne odgovornosti za štetu.

Iz navedenih primjera vidi se da odgovornost za štetu vlasnika ili držatelja životinja može biti na osnovi pretpostavljene krivnje, krivnje i uzročnosti, odnosno subjektivne i objektivne odgovornosti. Pravna znanost i sudska praksa do sada su dale značajan broj rješenja koja mogu poslužiti da se odgovornost za štetu od životinja daleko više uzakoni i sankcionira.

Mnoge životinje su već definirane kao opasne stvari pa se mogu tretirati po pravilima za opasne stvari i opasne djelatnosti. Među takve životinje spadaju npr. pas čuvar – bernardinac, pas čuvar – križani vučjak, pas lualica, bijesan pas, konj koji ima naviku ujedati, vol koji bode rogovima, pastuh, pas za lov, trkači konj, životinje u cirkusima i istraživačkim objektima i dr. Pored ovih domaćih životinja, luksuznih životinja i nekih životinja koje služe pozivu i divlje životinje odnosno divljač spadaju u opasne stvari, pa se štete od njih mogu procjenjivati po pravilima o objektivnoj

odgovornosti. Pored ovih životinja postoji skupina životinja kojima se čovjek koristi za svoje potrebe i koje se svojim ponašanjem ne mogu ubrojiti u opasne životinje, a mogu nanijeti štete. Za životinje koje nisu u skupini opasnih životinja vlasnik odnosno držatelj životinje može odgovarati za štetu koju prouzroči životinja po osnovi krivnje i pretpostavljene krivnje. Prema tome, odgovornost za štetu od životinja, vlasnika i držatelja životinja djelomično je kodificirana i sankcionirana kroz građanske zakone, odnosno zakone o obvezama, te zakone o lovstvu i drugim propisima. Međutim, postojeća rješenja u zakonima nisu dovoljna, pa je potrebno u njih ugraditi nova rješenja koja je pravna znanost i sudska praksa verificirala.

Za utvrđivanje građanskopravne odgovornosti za štete od životinja bilo bi potrebno životinje podijeliti u nekoliko skupina:

- skupina domaćih životinja koje po svom ponašanju predstavljaju opasne životinje;
- skupina životinja koje služe luksuzu;
- skupina životinja koje služe pozivu ili uzdržavanju vlasnika životinje;
- skupina životinja iz zooških vrtova;
- skupina životinja iz cirkusa;
- skupina životinja nad kojima se vrše znanstvena istraživanja;
- skupina životinja koje slobodno žive u prirodi – divljač.

Kako životinje imaju različitu narav, pa prema tome i različito ponašanje (opasno ili bezopasno), to su i kriteriji za utvrđivanje odgovornosti vlasnika životinje različiti. U prvu skupinu mogu se ubrojiti one životinje čije uobičajeno ponašanje je opasno za okolinu. U ovu skupinu spadaju npr. pas čuvar – bernardinac, pas čuvar – križani vučjak, konj koji ima naviku ujedati, vol koji ima naviku ubadati, pas lualica i sl. Ova skupina životinja može se svrstati u opasne stvari. ZOO u Odjelu 5. (Odgovornost za štetu od opasnih stvari i opasnih djelatnosti) smatra opasnom stvari svaku pokretnu i nepokretnu stvar koja čini povećanu opasnost uzrokovanja štete za okoliš u kome se nalazi kako njezinom uporabom tako i samim njezinim postojanjem bez uporabe ili bilo zbog svojih osobina. Prema tome, gore navedene životinje zbog svoje naravi spadaju u opasne stvari za koje ZOO u čl. 173. – 177. utvrđuje određena pravila i norme, ali decidirano nije naveo životinje za koje je utvrđeno da predstavljaju opasne stvari. Za ovu skupinu životinja treba u ZOO kodificirati i sankcionirati odgovornost vlasnika životinja s točnim nazivom životinje, posebno što je sudska praksa već to učinila. Odgovornost vlasnika ove skupine životinja sukladno već postojećem ZOO temelji se na načelu uzročnosti ili objektivnoj odgovornosti vlasnika ovih životinja, a to znači da oštećenik ne dokazuje štetnikovu nedopuštenu radnju, ali mora dokazati postojanje uzročne veze između opasne životinje i njezine djelatnosti i nastale štete, a štetnik ili odgovorna osoba ne može se kod ove vrste odgovornosti pozivati na činjenicu da nije kriv. Zakon je predvidio kada se vlasnik životinje kao opasne stvari može osloboditi odgovornosti, potpuno ili djelomično. Imatelj opasne stvari oslobađa se odgovornosti ako dokaže da šteta potječe od nekog uzroka koji se nalazio izvan stvari a čije se djelovanje nije moglo predvidjeti ni izbjeci ili otkloniti (čl. 177., st. 1. ZOO). Imatelj opasne stvari oslobađa se odgovornosti za štetu ako dokaže da je šteta nastala isključivo radnjom oštećenika ili treće osobe, koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao izbjeci ili otkloniti (čl. 177., st. 2. ZOO). U skladu s ovim člankom, vlasnik opasne životinje oslobađa se odgovornosti ako dokaže

da šteta potječe od nekog drugog uzroka koji se nalazio izvan stvari a čije djelovanje vlasnik životinje nije mogao predvidjeti ni izbjeći ili otkloniti. Imatelj životinje se također oslobađa odgovornosti za štetu koju je prouzročila njegova životinja ako dokaže da je šteta nastala isključivo radnjom oštećenika ili treće osobe, koju vlasnik životinje nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao izbjeći ili otkloniti. U zakonu je također predviđeno da se imatelj opasne stvari može djelomično osloboditi odgovornosti ako je oštećenik djelomično pridonio nastanku štete (čl. 177., st. 3. ZOO). Ako je nastanku štete djelomično pridonijela treća osoba, ona odgovara oštećeniku solidarno s imateljem stvari, a dužna je snositi naknadu razmjerno težini svoje krivnje (čl. 177., st. 4. ZOO). Osoba kojom se imatelj poslužio pri upotrebi stvari ne smatra se trećom osobom (čl. 177., st. 5. ZOO). Prema tome, imatelj životinje snosi štetu koju prouzroči njegova opasna životinja razmjerno svojoj krivnji ukoliko je nastanku štete djelomično pridonijela treća osoba, s tim što se trećom osobom ne smatra osoba kojom se vlasnik životinje poslužio pri upotrebi opasne životinje. Imatelj opasne životinje odgovara za štetu ukoliko ne dokaže da njegova životinja nije prouzročila štetu.⁴² Ako bi netko protupravno oduzeo imatelju opasnu životinju, za štetu koju životinja prouzroči ne odgovara imatelj životinje, nego onaj koji mu je oduzeo opasnu životinju, ako imatelj opasne životinje nije za to odgovoran.⁴³ Umjesto imatelja opasne životinje, i isto kao on, odgovara osoba kojoj je imatelj povjerio opasnu životinju da se njome služi ili osoba koja je inače dužna da je nadgleda a nije kod njega na radu.⁴⁴

U drugu skupinu životinja spadaju životinje koje služe za zabavu (luksuz), npr. lovački pas, trkaći konj i sl. Ova skupina svojim ponašanjem i naravi opasna je za okolinu zbog čega spadaju u opasne životinje pa njihov imatelj odgovara za štetu po kriteriju koji važi za opasne stvari i opasne djelatnosti, odnosno po kriteriju objektivne odgovornosti.

U treću skupinu životinja spadaju domaće životinje koje služe pozivu i izdržavanju vlasnika. Po svojoj prirodi i ponašanju nisu opasne, ali mogu nanijeti štete npr. ovce, koze, perad i sl. Za štete koje nastanu od ovih životinja imatelj životinje odgovara po osnovi krivnje i pretpostavljene krivnje.⁴⁵ Kada je načelo odgovornosti za štetu krivnja imatelja životinje, onda on ne može odgovarati sve dok se ne utvrdi je li kriv za nastalu štetu. Po načelu dokazane krivnje oštećenik koji postavlja zahtjev za naknadu štete od imatelja životinje treba dokazati štetnu radnju štetnika, štetu koju je prouzročila životinja i krivnju vlasnika životinje. Po kriteriju presumirane krivnje, pri čemu imatelj životinje odgovara za štetu, oštećenik mora dokazati štetnu radnju, štetu i uzročnu vezu, a krivnju imatelja životinje ne dokazuje jer se ona presumira. Imatelj životinje treba dokazati da nije kriv. Ne dokaže li imatelj životinje da je šteta od životinje nastala bez njegove krivnje, onda treba oštećeniku naknaditi štetu koju je njegova životinja učinila. Krivnja imatelja životinje postoji ako je počinio s nakanom i s nepozornošću.⁴⁶ Krivnja postoji kada je imatelj životinje prouzročio štetu namjerno ili nepozornošću.

⁴² Vidi: čl. 173. ZOO.

⁴³ Vidi: čl. 175. ZOO.

⁴⁴ Vidi: čl. 176., st. 1. ZOO.

⁴⁵ Vidi: čl. 158. – 163. ZOO.

⁴⁶ Vidi: čl. 154. ZOO.

Četvrtu skupinu životinja čine životinje iz zoooloških vrtova, gdje žive razne vrste opasnih i bezopasnih životinja. Prema tome, jedan broj životinja su po svojoj prirodi i ponašanju opasne stvari (lav, tigar, krokodil i dr.), te ukoliko naprave štetu, imatelj tih životinja odgovara po načelu uzročnosti, odnosno po načelu objektivne odgovornosti. Za ostale životinje u zooološkim vrtovima, koje po svojoj prirodi i ponašanju ne predstavljaju opasnost po okoliš, imatelj tih životinja odgovara po osnovi krivnje i pretpostavljene krivnje.

U petu skupinu životinja spadaju životinje iz cirkusa. Ove životinje treba smatrati opasnim stvarima pa, prema tome, imatelj životinja odgovara po načelu objektivne odgovornosti. U šestu skupinu spadaju životinje koje se koriste u svrhu znanstvenih istraživanja, a koje po svojoj prirodi i ponašanju mogu biti opasne i bezopasne, od čega će ovisiti odgovornost imatelja životinje.

ZAKLJUČAK

Životinje mogu prouzročiti razne štete čovjeku i stvarima kojima se čovjek služi. Čovjek je uvijek nastojao štete od životinja, odgovornost i naknadu štete kodificirati i sankcionirati. Već rimsko pravo, klasično i Justinijanovo, kodificiraju i sankcioniraju odgovornost za štetu, a i naknadu štete koje imatelj životinje treba naknaditi oštećeniku. Rimsko pravo je bilo osnova pravima mnogih zemalja da u svom povijesnom razvoju građanskopravnih odnosa kodificiraju i sankcioniraju odgovornost za štete od životinja. ZOO, Zakon o lovstvu i drugi pravni akti normirali su građanskopravnu odgovornost imatelja životinje za štetu koju prouzroče životinje, kao i naknadu štete oštećeniku. Odgovornost se temelji na načelima uzročnosti, krivnje i presumirane krivnje. Objektivna odgovornost za štetu koju prouzroče životinje vezuje se za opasne životinje koje se tretiraju kao opasne stvari. Zakon je ostavio sudovima da ocijene koje su to opasne životinje. U Zakonu nisu nabrojane te životinje, iako se kao kriterij za proglašenje neke životinje opasnom uzima uobičajeno ponašanje i narav životinje. Pravna znanost i sudska praksa već su dale rješenja koja se mogu ugraditi u zakone kada su u pitanju opasne životinje i opasne djelatnosti sa životinjama. Prema tome, mogu se pojedinačno navesti opasne životinje, kao i one koje to nisu, te kodificirati i sankcionirati štete i odgovornost za štete imatelja životinje.

LIABILITY FOR DAMAGE CAUSED BY ANIMALS

Summary

In this paper the author considers some fundamental questions related to the liability for damage caused by animals. Analyzing the legal theory, the judicial practice, and the solutions of the Bosnian and Herzegovinian legislation on the liability of the owner of an animal for the damage done by that animal, the author, departing from the relevant knowledge, draws attention to the inadequate development of the provisions regulating this matter in the legal system of Bosnia and Herzegovina, as well as to the great importance and need of incorporating new solutions which are already offered by law science and judicial practice.